

MÚTÁJLIKLERDİN KLASSIFIKACIYASI

Ajimuratova Janna

Berdaq atındađı Qaraqalpaq Mámleketlik universitetiniń pedagogika psixologiya kafedrası
Ámeliy psixologiya qánigeliginiń 2- kurs studentı.

Óskinbaeva Gulziyba

Ilmiy basshi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14520960>

Annotatsiya. Bul maqalada mútájliklerdiń klassifikaciyası úyreniledi. Mútájlikler insan turmısınıń hár qıylı tarawlarında áhmiyetli rol oynaydı hám olardı klassifikaciyalaw sociallıq-tájirilikler, ekonomikalıq jaǵday hám psixologiyalıq táreplerdi anıqlawda járdem beredi.

Izertlewde mútájliklerdiń túrleri hám olardıń sociallıq-ekonomikalıq tásiiri haqqında tolıq maǵlıwmat beriledi.

Tanış sózler: mútájlikler, klassifikaciya, biologiyalıq mútájlikler, sociallıq mútájlikler, psixologiyalıq mútájlikler, mádeniy mútájlikler, ekonomikalıq tásir, izertlew usılları.

Kiriw

Mútájlikler túsinigi hám áhmiyeti

Kereklikler - insannıń turmıslıq jumısın dawam ettiriw hám ózin-ózi rawajlandırıw ushın zárúr bolgan zatlar yaki xızmetler. Olar insannıń qanaatlanıwshılıǵı, qáwipsizligi, ózin-ózi kórsetiwi, sociallıq baylanıslar hám ózine tán mútájliklerine tiykarlanǵan hár qıylı xarakterge iye.

Mútájlikler kóplegen psixologiyalıq hám sociallıq faktorlar menen baylanıslı bolıp, insannıń turmıs sapasın belgileydi. Olar ekonomikalıq sistemada tiykarǵı rol oynaydı, sebebi ekonomikalıq resurslar mútájliklerdi qanaatlandırıwǵa bagdarlangan.

Mútájliklerdiń klassifikaciyası zárúrligi

Zárúrliklerdi klassifikaciyalaw - olardı túrler hám toparlar boyınsha tártipke salıw procesi.

Bul process, ekonomikalıq hám sociallıq sistemalarda mútájliklerdi nátiyjeli qanaatlandırıw ushın áhmiyetli. Klassifikaciya járdeminde mútájlikler tómendegi kategoriyalarga bóliniwi múmkin:

1. Biologiyalıq mútájlikler: azıq-awqat, suw, qorgaw sıyaqlı tiykarǵı turmıslıq mútájlikler.
2. Sociallıq mútájlikler: óz ara qatnasıqlar, sociallıq qollap-quwatlaw hám qabıllaw mútájlikleri.
3. Psixologiyalıq mútájlikler: ózin-ózi ańlaw, ózin-ózi bildiriw hám óz maqsetlerine erisiw tilegi.

Kámbaǵallıqlardıń klassifikaciyası sociallıq hám ekonomikalıq siyasattı qalıplestiriwde, resurslardı bólistiriwde hám xızmetlerdi usınıwda úlken áhmiyetke iye.

Kámbaǵallıqlar hám olardıń sociallıq-ekonomikalıq tásiiri

Kámbaǵallıqlar insan jámiyetinde sociallıq-ekonomikalıq rawajlanıwǵa úlken tásir kórsetedi. Olar ekonomikalıq xızmettiń tiykarǵı motivaciya deregi bolıp, óndiris proceslerinde talap hám usınıstı belgileydi. Kereklikler qanaatlandırılmasa, sociallıq turaqsızlıq, kámbaǵallıq hám ekonomikalıq tómenlew sıyaqlı mashqalalar júzege keliwi múmkin.

Mútájlíkler sociallıq dúziliske de tásir etedi. Máselen, adamlardıń sociallıq mútájlíkleri (máselen, shańaraq, doslar, jámaát) olardıń ruwxıy salamatlıǵına, abadanlıǵına hám ulıwma turmıs sapasına tikkeley tásir kórsetedi.

Jáne bir áhmiyetli tárepi sonda, mútájlíkler arqalı adamlardıń sociallıq háreketleri hám qatnasıwı artadı, bul bolsa sociallıq rawajlanıwǵa alıp keledi.

Methodika:

Izertlew usılları hám qatnaslar

Mútájlíklerdi klassifikaciyalaw hám úyreniw ushın bir neshe izertlew usılları hám qatnaslarınan paydalanıw múmkin:

1. Kvantitatif izertlew usılları: Bul usıl statistikalıq maglıwmatlardı toplaw hám analiz etiwge tiykarlangan. Sorawlar, anketalar hám eksperimentler arqalı mútájlíkler haqqında sanlı maglıwmatlar toplanadı. Bul usıl keń kólemlı hám anıq nátiyjeler alıw imkaniyatın beredi.

2. Sifatlı izertlew usılları: Bul usıl mútájlíklerdi tereńirek túsiniwge qaratılǵan. Intervyular, dıqqatlı-toparlar hám ashıq sorawlar arqalı respondentlerdiń pikirin hám sezimlerin úyreniw múmkin. Sapalı izertlewler, mútájlíkler kontekstin hám olar menen baylanıslı sociallıq faktorlardı anıqlawda paydalı boladı.

3. Qospa metodlar: Bul qatnas kvantitatif hám sapalı izertlew usıllarınıń kombinaciyasınan ibarat. Ol mútájlíklerdi keńirek hám tereńirek úyreniwge imkan beredi.

Maglıwmatlar toplaw hám tallaw procesi

Maglıwmatlar toplaw procesi tómendegi basqıshlardı óz ishine aladı:

1. Izertlew maqsetleri hám sorawların anıqlaw: Zárúrlıklar klassifikaciyasın úyreniwde tiykarǵı maqset hám sorawlardı belgilew zárúr.

2. Málimleme toplaw usılın tańlaw: Izertlew maqsetlerine sáykes keletuǵın kvantitatif yamasa sapa usılın tańlaw.

3. Maglıwmatlar jıynaw: Tanlangan usılǵa muwapıq sorawnamalar, intervyular yaki basqa usıllar arqalı maglıwmatlar jıynaladı. Bul processte respondentler mútájlíkleri hám mútájlíkleri haqqında maglıwmat beredi.

4. Málimlemeler analizi: Toplangan maglıwmatlar statistikalıq usıllar yamasa sapalı analiz usılları járdeminde analizlenedi. Nátiyjeler mútájlíkler klassifikaciyasın anıqlawda hám olardıń ózgesheliklerin úyreniwde paydalanıladı.

Analiz etiletuǵın mútájlíkler túrleri

Izertlewde tómendegi mútájlík túrleri analiz etiliwi múmkin:

1. Biologiyalıq mútájlíkler: Azıq-awqat, suw, turaq jay, medicinalıq járdem sıyaqlı tiykarǵı turmıslıq mútájlíkler.

2. Sociallıq mútájlíkler: Óz ara qatnasıqlar, shańaraqlıq qollap-quwatlaw, doslıq hám jámaátlik baylanıslar.

3. Psixologiyalıq mútájlíkler: Ózin-ózi ańlaw, ózin-ózi bildiriw, óz maqsetlerine erisiw tilegi hám jeke rawajlanıw.

4. Mádeniy mútájlíkler: Bilimlendiriw, kórkem óner, mádeniy miyras hám individual yaki jámaátlik identitetti qalıplestiriw mútájlíkleri.

Mútájlíkler túrlerin talqılaw, olardıń óz ara baylanıslılıǵın hám sociallıq-ekonomikalıq sistemaǵa tásirin túsiniwge járdem beredi.

Natijeler

Mútájlíkler insan turmısınıń hár bir tarawında óz ornına iye bolıp, olardıń tiykarǵı túrleri biologiyalıq, sociallıq, psixologiyalıq hám mádeniy mútájlíkler sıpatında klassifikacijalanadı.

Biologiyalıq mútájlíkler, máseleń, azıq-awqat, suw, turaq jay hám medicinalıq járdem sıyaqlı turmıslıq mútájlíklerdi óz ishine aladı. Sociallıq mútájlíkler bolsa insanlardıń óz ara qatnasıqları, shańaraqlıq qollap-quwatlaw hám jámáátlik baylanısların támiyinleydi.

Psixologiyalıq mútájlíkler, sonday-aq, ózin-ózi ańlaw, ózin kórsetiw hám turmıs maqsetlerine erisiw tilegin de óz ishine aladı. Mádeniy mútájlíkler bilimlendiriw, kórkem óner hám mádeniy miyrasqa bolgan mútájlíklerdi kórsetedi.

Juwmaq

Mútájlíklerdiń klassifikacijası, insan turmısınıń hár qıylı tarawlarında áhmiyetli rol oynaydı. Bul izertlewde biologiyalıq, sociallıq, psixologiyalıq hám mádeniy mútájlíklerdiń túrleri úyrenildi hám de olardıń jámıet hám ekonomikaǵa tásiiri tallandı.

Kámabaǵallıqlardı klassifikacijalaw arqalı, biz olardıń óz ara baylanıshlıǵın hám sociallıq-ekonomikalıq sistemaǵa tásirin tereńirek túsiniwimiz múmkin. Keleshekte mútájlíkler ústinde jáne de tereńirek izertlewler ótkeriw, olardıń sociallıq, ekonomikalıq hám mádeniy táreplerin jáne de jaqsıraq túsiniw imkaniyatın beredi. Bul bolsa insanlardıń turmıs sapasın arttırıwǵa hám sociallıq rawajlanıwǵa úles qosıwǵa járdem beredi.

REFERENCES

1. Oskinbaeva, Gulziba. "PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF SELF-DEVELOPMENT DURING THE STUDENT PERIOD." *Modern Science and Research* 2.7 (2023): 359-362.
2. Óskinbaeva, G., and Dáwletbaeva Gúmisay. "MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALAR PSIXOLOGIYASI." *TADQIQOTLAR. UZ* 51.6 (2024): 30-33.
3. Óskinbaeva, G., and Musaeva Gulnur. "PSIXOLOGIK XIZMATNING INSON HAYOTIDA TUTGAN O'RNI." *TADQIQOTLAR. UZ* 51.6 (2024): 46-50.
4. Óskinbaeva, G., and Jumabayeva Marupa. "KEKSALARNI IJTIMOIIY-PSIXOLOGIK MUAMMOLARI VA UNI BARTARAF ETISHNING AYRIM JIHATLARI." *TADQIQOTLAR. UZ* 51.6 (2024): 24-29.
5. Oskinbaeva, G. (2023). PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF SELF-DEVELOPMENT DURING THE STUDENT PERIOD. *Modern Science and Research*, 2(7), 359–362. Retrieved from <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/22238>
6. Davletbaevna O. G. TALABALIK DAVRIDA O'ZINI O'ZI RIVOJLANTIRISHNING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI. – 2023.
7. Venera, Mambetiyarova. "PSYCHOLOGICAL ANALYSIS OF THE RELATIONSHIP BETWEEN CHILDREN AND PARENTS IN ADOLESCENCE." *European International Journal of Pedagogics* 4.05 (2024): 16-19.
8. Venera, Mambetiyarova. "Socio-Psychological Features of Relationships of Children and Their Parents." (2023).

9. Go'zal D., Gulsevar J. OILADA O'SMIRLAR TARBIYASI //THEORY AND ANALYTICAL ASPECTS OF RECENT RESEARCH. – 2023. – Т. 2. – №. 19. – С. 41-44.
10. Dauletova G. M. MOSLASHISHNING IJTIMOY-PSIXOLOGIK SIFATLARI //Педагогика и психология в современном мире: теоретические и практические исследования. – 2023. – Т. 2. – №. 14. – С. 37-40.
11. Go'zal D. O. 'SMIRLAR ORGANIZMIDA RO'Y BERADIGAN O'ZGARISHLAR //THE THEORY OF RECENT SCIENTIFIC RESEARCH IN THE FIELD OF PEDAGOGY. – 2023. – Т. 1. – №. 6. – С. 50-55.
12. Muratbayevna, Dauletova Gozal, and Madaminova Nargiza Qurbanbayevna. "BOLANING RIVOJLANISH DAVRI PSIXOLOGIYASI." *Scientific Impulse* 1.1 (2022): 33-35.
13. Dauletova, G. M. "Personality development in adolescence." *Science and Education in Karakalpakstan* 114 (2023).
14. Даулетова, Г. (2023). ЎСМИРЛИК ЁШИДА ШАХСНИНГ РИВОЖЛАНИШИ. Журнал «Вестник физической культуры и спорта» Нукусского филиала Узбекского государственного университета физической культуры и спорта, 1(1), 102–105. извлечено от <https://science.uzdjtsunf.uz/index.php/science/article/view/194>
15. Dauletova, G. M. "O'SMIRLIK YOSHDAGI PSIXOLOGIK O'ZGARISHLAR." *ХАБАРШЫСЫ* 3 (2022): 81.